

László Csaba

LÁSZAY JUDIT KÖSZÖNTÉSE

Az 1980-as évek elején az Országos Műemléki Felügyelőség – idősebbek még emlékezhetnek erre az intézményre – napjainkban üresen álló székháza második emeletén lévő tervtárának berendezése megújult. Folyosói ajtajával szemközt lévő tetőtéri ablaka előtt, a polcokkal leválasztott részébe két íróasztalt helyeztek. Az asztalok „tulajdonosai” kevéssel előbb a Tudományos Osztályra került fiatal művészettörténészek, Lászlay Judit és Mentényi Klára lettek. A polc mögötti kis asyllum a tervtárral szemkötti szobában ülő fiatal régészek, művészettörténészek számára a napi kávézások, eszmecserék színtere lett. No nem sokáig, mert a tervtár szigorú őre a kávéfőző, valamint a cigarettázás okán hamar száműzött minket a folyosóra. Noha Judittal, Klárával már alkalmanként találkoztunk egymás munkáinál, máig tartó barátságunkat e folyosói beszélgetések, kávézások alapozták meg.

Történeti visszatekintésként felidézhetjük, hogy az Országos Műemléki Felügyelőség első évtizedeiben, a műemlékek helyreállítását megelőző kutatások többségükben csupán régészeti feltárást, ásatást jelentettek. Az 1977-ig Entz Géza vezette Tudományos Osztályon ekkor mintegy féltucatnyi régész mellett, velük közel azonos létszámban dolgoztak a falkutatásokat végző művészettörténészek. Az akkoriban elfogadott gyakorlat szerint a régészek „illetősége” a terepszint felett a lábazat tetejéig tartott, efölött a falkutatás már a művészettörténészre, építészre esetleg a műemléki felügyelőre tartozott. Míg a régészetnek hosszú évtizedek óta kialakult dokumentálási módszere volt, a falkutatási eredmények rögzítését ekkor kellett kitalálni és alkalmazni. Juditnak nagy előnyt jelentett, hogy érettségi után egy ideig Zolnay László mellett a BTM ásatásain, egyebek mellett a budaszentlőrinci pálos kolostor feltárásan belekóstolt a régészetbe is, megismerve annak dokumentálási módszerét. A pontos felméréseken túl Judit nagy lendülettel használta a későbbiekben is a fényképezést, a fényképet, mint a dokumentálásnak a szöveges és rajzi ábrázolással egyenértékű módszerét. A digitális fotózási technika megjelenését követően immár nem volt határa annak, hogy szinte korlátlan számú felvétel készítsen a kutatások során. Még ha nem is került be minden kép a dokumentációba, reményeink szerint a műemléki fotótárban megmaradva, legalább a későbbi korok kutatójának ismereteket adhatnak. Ne felejtjük el ugyanis, hogy a műemlékek felújítása egyúttal számtalan korábbi részlet, profil, kifestés etc. megsemmisülésével jár. Nem tagadhatjuk, hogy kutatásaink e megsemmisülésnek első fázisát jelentik – idézván egykori kiváló kollégánk mély bölcsességről tanúskodó megjegyzését, miszerint egy épületet akkor tudunk teljesen megismerni, ha lebontjuk. Noha ez napjainkban – nem kutatói szándékkal – alkalmanként megvalósul, akkoriban csupán elméleti felvetésnek tekintettük.

Visszatérve a közel fél évszázaddal ezelőtti időkre. A 1970-es évtized végén az egykor volt Országos Műemléki Felügyelőség Tudományos Osztályán tevékenykedő ku-

tatók átlag életkora jelentősen megváltozott. Az egyetemi éveik utolsó szakaszát már a Hivatalban jobbra gyakornokként abszolváló, a műemlékvédelem, építészettörténet iránt fogékonyságot érző művészettörténészek 1979, illetve 1980-tól az intézmény státusba vett munkatársaivá váltak. A fiatal művészettörténészek csapatában érkezett – az akkor már Hokkyné Sallay Marianne irányította – Tudományos Osztályra Lászy Judit.

A fiatal csapat tagjai, szinte belépésük másnapján, „mélyvízbe” kerültek. A már több évtizede, elsősorban Sopronban és az ország más helyeiben is tevékenykedő Dávid Ferenc kidolgozta falkutatás módszer, a megfigyelések eredményeit a levéltári, történeti forrásokkal történő egybevetés addigra már elterjedt a fiatal régészek között. Az újonnan érkezett művészettörténészek számára adott volt a feladat, megtanulni, alkalmazni a Dávid-féle falkutatási metódust. Legjobban ezt Feri mellett dolgozva, vele együtt kutatva az épületeket lehetett megtanulni. A fiatal művészettörténészek számára Dávid gyakorlati bemutatókat tartott és bevezette őket a levéltári kutatások rejtelseibe is.

A csapat tagjaként Judit első Dávid Ferivel közös munkája a soproni Szent Mihály-templom tornyának, nyugati homlokzatának kutatása volt. Judit visszaemlékezése szerint meghatározó élmény volt számára az ott megtapasztalt csapatmunka, az építészek, kivitelezők, restaurátorok egymásra figyelő, egymást megértő és elfogadó hozzáállása. A későbbi kutatói pályáján igyekezett ezt a napjainkra eltűnt attitűd szerint végezni munkáját.

A következő évek Judit soproni munkái immáron önálló közül említhető a Halász utca 31. számú 17. századi és a Várkerület 27. számú lakóház, a Templom utca 4. szám alatti, volt Esterházy-palota. Jelentős, és kiválóan elvégezett feladat volt számára a Várkerület 19. szám alatti ház falkutatása, mely épületben a történeti források alapján a város középkori fürdőházát sejtették. A kutatás igazolta a fürdő meglétét. A feldolgozás során Judit alapos ismereteket szerzett a középkori és 18. századi városi fürdők épületeiről, a fürdőkultúráról. Biztos vagyok benne Judit ekkor még nem sejtette, hogy évtizedekkel később, a török kori budai fürdők kutatása során gyarapítja majd balneológiai tudását.

Noha az Országos Műemléki Felügyelőség székháza a budai várban volt, kutatásokat az egész országban végeztek a művészettörténészek, régészek. Így vált Judit

1. G. Lászy Judit Sárospatakon, 1998

© B. Benkhard Lilla felvétele

2. G. Lászlai Judit a soproni Templom u 4. kutatásán és helyreállításán dolgozó munkások között, 1992

munkájává a soponyai Zichy-kastély, az erdőtarcsai Szentmiklóssy-Kubinyi-kastély. Ekkortájt kezdte a szécsényi ferences kolostor ún. Rákóczi-szobájának kutatását majd folytatta a teljes épület vizsgálatával.

Az 1980-as évek elején kezdték meg az ozorai vár kutatását. A több régész és a tervező alkotta munkacsoportban Judit is részt vett. Itt kell röviden kitérni arra, milyen kondíciók mellett végeztük a kutatást. Az ásatás megszervezése általában egyszerűbb volt, hiszen segédmunkást tudtunk keríteni legrosszabb esetben a kocsmából, míg a falkutatáshoz már állvány is kellett, meg kőműveskalapács. Ekkor még léteztek az OMF kivitelező részlegei, építésvezetőiségei. Így, ha sikerült egyeztetni a munkák idejét, jobbra tudtak állványt biztosítani. Sopronban lévén egy jól szervezett építésvezetőiség, ez ott nem okozott gondot. Nem így volt azonban Ozorán. A homlokzatok vizsgálatához az akkor korszerűnek tekintett alumínium csőállványt építették fel a pécsi építésvezetőiség emberei. Javában végezték a kutatók, köztük Judit a külső homlokzatokon a falkutatást, midőn utasítás jött Pécsről, hogy a pallókra másutt van szükség, így a csőállvány ott maradt „csupaszon”. Mivel a falkutatásra szánt idő szabott volt, nem maradt más lehetősége a kutatóknak, köztük Juditnak, mint az állványcsöveken évezredekkel korábban élt elődeink mintájára csimpaszkodva vizsgálni a falakat. Mint magam is megtapasztaltam ez nem volt könnyű feladat. A későbbiekben már biztonságos állványzatról sikerült a középkori részleteket feltárni, rajzolni, dokumentálni.

A műemléki szervezet az 1990-es évek elején radikálisan átalakult. Az állami tulajdon monopóliuma helyett, a vagyon átadási eljárások után – számos műemlék – kúriák, kastélyok etc. az önkormányzatok tulajdonába kerültek. Az állami tulajdonban

3. G. Lászy Judit férjével Gál Tiborral és B. Benkhard Lillával Szécsényben a ferences kolostorban, 1990 körül

maradó, a szerzetesrendek által vissza nem igényelt kolostorok, vár- és templomromok fenntartására 1990 augusztusában létrehozták a Műemlékek Állami Gondnokságát. Az ekkor már Országos Műemlékvédelmi Hivatallá átkeresztelt OMF vezetőinek – később általuk is bevallottan elhibázott – koncepciója szerint, az addig szakhatóságként funkcionáló felügyelet elsőfokú építési hatósággá „emelték”. Az átszervezés mellékágaként az ún. operatív részlegeket – a tervezést, a restaurálást, valamint az ásatást, falkutatás végző munkatársakat – egy új, intézménybe, az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központba (ÁMRK) helyezték át. Az áthelyezés után az 1970 óta az OMF székházaként funkcionáló Táncsics Mihály utcai épületben maradtak a műemléki felügyelők, a helyszíni kutatások helyett a koncepció szerint a továbbiakban alapkutatásokat végző, régészek, művészettörténészek és a tudományos gyűjtemények. Az ÁMRK munkatársai – köztük Lászy Judit – kisebb hányattatások után Óbudán, a Korona tér 1. szám alatti épület tetőtérében kaptak helyet. Az intézményi átalakítás kiötlőinek alaposágára utalt, hogy nem mindegyikünknek jutott hely, asztal. Voltak közös asztalok, és volt, akinek csak írógépasztal jutott. Judit ekkorra már némi számítógépes tudásra szert tett szakemberként az osztály legjobb számítógépe mögé ülhetett – másodmagával.

Lászy Judit kutatásainak, publikációinak felsorolása nem ezen köszöntő feladata. Nem állhatom meg azonban, hogy néhány munkáját, melyekben kutató társa voltam, meg ne említsem. Együtt dolgoztunk egyebek mellett az arácsi Széchenyi-kastély, a szombathelyi Pannónia szálló, a gödöllői régi városháza kutatási, felújítási munkálataiban. Utóbbi esetben Judit férjével, Gál Tibor építésszel kiegészült triásként.

Noha 1980 óta évtizedek szálltak el, Judit, mára odahagyván az egykor egységes műemlékvédelmi intézmény maradványait, a kezdetektől benne lévő hivatástudattal,

4. G. Lászy Judit a Forster-díj átvételén az országházban Haris Andrea, Borossay Katalin, Gál Tibor és Csejdy Júlia társaságában, 2018

lendülettel továbbra is szolgálja a műemlékvédelem ügyét, immáron esztendőök óta a Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete titkáraként.

Reméljük, hogy még hosszú ideig élvezhetjük mindennek eredményeit.